



Csorba Béla

temerini író, néprajzkutató, az újvidéki Magyar Tanszék munkatársa. Részt vett néhány jelentős, a délvidéki magyarság történetével, és az 1944-es tragédiával foglalkozó kiadvány megszületésében, mint szerző, társszerző vagy szerkesztő. Azt vallja, hogy az áldozatok szétszórt csontjait össze kell gyűjteni, és megjelölni mindenhol az emlékhelyeket, de addig is az írástudók felelőssége, hogy összegyűjtsék a még élő tanúk emlékezetét.

SZÉTSZÓRT CSONTJAINK

Csorba Béla előadása 2011. február 25-én hangzott el a kommunizmus áldozatainak napján a Magyar Parlamentben

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Többé a délvidéki magyarság huszadik századi történetéről nem lehet úgy beszélni, hogy megfélemezhetnénk 1944 véres őszéről, s az azt követő rettenetes hónapokról, a kivégzettek, megkínzottak és lágerbe hurcoltak ezreiről, tízezreiről. Józan, elfogulatlan emberek számára ma már aligha vitás, hogy a magyarokkal szemben alkalmazott selektív terror, mely mindenekelőtt katonapolitikai, ideológiai, és gazdasági okok mentén válogatta ki áldozatait, a Vajdaság több településén szabályos népirtássá fokozódott. Később, hogy a történetekről minél kevesebb szó essék, legelőször is tilalomfákat állítottak és tabukat teremtettek. Majd pedig hozzáláttak a nyomok eltüntetéséhez, legalább ott, ahol lehetett. Zomborban és Kúlán az autóbusz-pályaudvart tervezték úgy, hogy elfedje a magyar és német tömegsírokat, Csurogon a dögtemetőben nyugvó áldozatok csontjait, egy sötét éjszakán, teherautókon ismeretlen helyre szállították. Ugyanígy jártak el a kinkindai tejgyár építéskor a felszínre került emberi maradványokkal is. A dél-bácskai Járek (az egykori Tiszaistvánfalva) temetőjének kriptáit – 1944-45-ben a partizánok által létesített gyűjtőtábor hat és félezer áldozatának többségét, közöttük közel ezer (!) gyermek-

nek a holttestét is beléjük gyömöszölték – a hatvanas években bulldózerekkel tették a föld színével egyenlővé (...) Hogy semmi ne emlékeztessen az elkövetett bűnre. Ha valahol valaki mégis emlékezni akart, vagy gyanútlanul elszólta magát, azt ritkán hagyták megtorolatlanul. Az 1970-es években tanárok veszítették el munkahelyüket, mert történelem- vagy magyarórán a kommunista melldőngetest ellensúlyozandó kicsúszott a szájukon, hogy 1944-ben az nem egészen úgy volt. Tudunk arról is, hogy gyári munkásokat ítélték el több hónapos börtönbüntetésre hasonló okok miatt. A nyolcvanas években temerini hozzátartozókat – egy csoport asszonyt – géppisztolyos belülegesek vallattak, mert néhány nappal korábban körülbetonoztatták a helyi tömegsírok legnagyobbikát, kivégzett édesapáik nyughelyét. Mindezen példák azt bizonyítják, hogy a látogatás ellenére a vajdasági magyarság a kommunizmus éveiben sem felejtett, ezért talált egy szempillantás alatt oly nagy visszhangra a VMDK vezetőinek kezdeményezése 1990-ben, mely a magyarellenes terror ártatlan áldozatainak rehabilitálását tűzte ki céljául.

Hangsúlyozni szeretném: amikor hozzáláttunk e tragikus évek történelmi tényeinek felkutatásához, egy pillanatig sem a bosszú

vezérelt bennünket, hanem az emberi méltósághoz, az igazság megismeréséhez és megismertetéséhez való jog és ragaszkodás.

Nem tartozom azokhoz, akik azt hiszik, hogy egy-egy nemzet történelmi örökségéhez csupán a dicső tettek, a nagy eredmények, a lelkes szabadságharcok, a bátor hadvezérek, a babérkoszorús hősök és a halálmegvető mártírok tartoznak hozzá. Bizony, hozzátartoznak a kíméletlen zsarnokok, a becsstelen hazaárulók, az elvtelen alkuk és a gyáva meghunyászkodások is.

Mindannyiunk előtt ismert, hogy a Délvidéken a magyarok nevében is követtek el gatzetteket, mindenekelőtt 1942-ben, de nem csak akkor. Helyes, hogy erről már a korabeli magyar politika tisztességesebb része kimondta lesújtó ítéletét. Nem csak Bajcsy-Zsilinszky Endre ítélte el a bűnösöket, hanem például Deák Leó, a kisebbségi magyarság Trianon utáni vezéralakja és egykori népszövetségi szószólója. Szimbolikus a soruk: Bajcsy-Zsilinszkyt a nyilasok, Deák Leót a kommunista partizánok ítélték halálra és végezték ki. De ami legalább ennyire fontos:



Magyarországon nem maradt el a megkövetés, a megbánás katarzisa sem, gondoljunk Cseres Tiborra, Fábri Zoltánra, a Hideg napok történelmi jelentőségű, szimbolikus kéznyújtására.

Ehhez hasonló gesztusokra Belgrád részéről mindmáig nem került sor, annak ellenére sem, hogy a két állam közötti megállapodás a levéltárak megnyitásáról és a tárgyilagos történelmi kutatások megkezdéséről minden korábbinál jelentősebb eredménynek számít. Egy-egy diplomáciai tett, vagy igazságérzettől áthatott értelmiségi felszólamlás, – noha ezért is köszönettel tartozunk – még nem elég, ugyanakkor azt is tudom, hogy vannak dolgok, amiket kell és lehet, és vannak dolgok, amiket nem szabad sürgetni. Bízunk kell abban, hogy felnőtt embereknek és felnőtt nemzeteknek előbb-utóbb szükségképpen kialakul a felelősségtudatuk.

Viszont máris van néhány sürgető feladatunk, azon túl is, hogy a korábban titkosított levéltári dokumentumokat fel kell dolgozni, és az eredményeket a nyilvánosság elé kell tární. Ez, nem túlzok, évekre, talán évtizedekre szóló tudományos, kutatói feladat. Bizonyos dolgokkal azonban nem várhatunk évtizedekig.

Először is tisztességesen el kell temetni a halottainkat, fel kell kutatni még ismeretlen tömegsírjaikat, a már ismerteket pedig méltó emlékjelekkel kell ellátni. Ez nem lehet a délvidéki magyarság magánügye, ehhez mindkét állam segítsége szükséges, akárcsak a velünk együtt élő szerb lakosság – és a helyi hatóság – figyelme és jóindulata, hogy az emlékművek meg is maradjanak.

Másodszor, rendszerbeli, a jogállamiság eszközeivel véghezvitt igazságtétellel van szükség! Tudom, hogy a múlt szennyét nem lehet egyik napról a másikra eltakarítani. Mindehhez idő, türelem és kölcsönös belátás szükséges. Viszont azt is tudom, hogy közösségeket nem lehet kollektív büntetésben

részesíteni, sem pedig ezen diszkriminációból fakadóan tartósan hátrányos helyzetben tartani. Aki azt hiszi, hogy lehet, az náci módon gondolkodik, vagy úgy, mint Sztálin és követői. Ahogyan szaporodnak az ismereteink a XX. századról, úgy válik egyre nyilvánvalóbbá, hogy a kommunizmus és a náciizmus ideológiája egyazon sárkányemlőn nevelkedett. Mindkettő új típusú ember akart faragni, mindkettő ki akarta irtani a „gonoszt”, az egyik a tévesen felfogott osztályérdek, a másik a tévesen felfogott nemzeti érdek nevében, s végül, vagy még inkább már az elejétől fogva maga vált gonosszá. Az eredmény túlságosan is jól ismert mindkét oldalon, és tömegsírok ezreiben mérhető.

Tájainkon a tömegsírok áldozataival egészen a közelmúltig nem volt szokás elszámolni, és gyakran még most is csupán fogcsikorgatva, hazudozva, a büntetteket ameddig csak lehet, leplezve folyik mindennemű ilyen tevékenység, pedig a legutóbbi háborúk is teremtetek hullahegyet jócskán. A más nyelvű, más fajú, más felekezettű, vagy más politikai nézeteket valló közösségek kiirtását a nemzeti heroizmus diadalaként bemutatni hagyományosan hozzátartozott a hivatalosan terjesztett, iskolákban tanított nemzeti éthozshoz, s nemegyszer a magas-kultúra részévé vált. Ennek ismeretében nem az az elképesztő, ami a volt Jugoszláviában a kilencvenes években bekövetkezett, inkább az lett volna kész csoda, ha mindez nem történik meg.

Hogy a közgondolkodás megváltozzon, fontos, hogy a tényeken alapuló, valós ismeretek eljussanak a lakosság széles rétegeihez az utánunk jövő nemzedékekhez, többek között úgy, hogy a népirtásokról szóló őszinte beszéd bekerüljön a tankönyvekbe, történelemkönyvekbe. Ma nem csak a szerbek többségének nincs információja arról, hogy voltaképpen mi is történt 1944/45-ben a



Verbászi életkép magyar honvédekkel 1941-ből

Bácskában és a Bánátban, de nem ismerik a tényeket az anyaországi magyarok sem. Pedig mind a magyar-magyar, mind pedig a magyar-szerb kézfogásnak, megértésnek és szolidaritásnak alapja egymás jobb ismerete. Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ebben a házban hét évvel ezelőtt fontos határozatot hoztak az akkori képviselők: ha jól emlékszem, a Fidesz MPP külügyi bizottsági képviselőinek kezdeményezésére ellenszavazat nélkül elítélték az 1944-ben a Vajdaságban és Kárpátalján elkövetett magyarellenes és emberiségellenes büntetteket. Tette ezt akkor a Magyar Országgyűlés hatvanéves késéssel.

A deklaráció számunkra még így is felémelő és bátorító volt, ám a hatvan év kivárás, valljuk be, abszurd. Tegyük hozzá, a hatvanból tizenöt a rendszerváltás utánra jutott. Ennek ellenére mégis örültünk, mégis felcsillanni látszott a remény, hogy az immár európai Magyarország mellénk állt.

Most ugyanezt érezzük. Két évtizedes kitartó munkával a délvidéki magyarság önerejéből elérte az ártatlan áldozatok erkölcsi rehabilitációját. A következő lépés most már szükségszerűen nem lehet más, mint a jogi és a történelmi igazságtétel, beleértve a jóvátételt is mindazok számára, akiknek ártatlanul kellett bűnhődniük.

Nem lehetnek illúzióink: ez a folyamat hosszú és viszontagságos lesz. De mi, bácskai, és bánsági magyarok szívósak és kitartóak vagyunk ...

Édesapáinknak

18. keresztállítás



Megbűnhötte már e nép

Dimb-domb, giz-gaz jeltelen sírok,
miért bántja őket, ha én itt sírok

Atyánk tégy igazságot

Megfogyva bár, de törve nem

Édesapáinknak

Hiszek egy isten örök
igazságban

Csurogon

2011. május 15.



Kőbe vésett fájdalom

Évről évre új kereszt, én
istenem miért tűröd ezt

Akikért nem szólt a harang

Ha kell, a szívünkben
ácsolunk új keresztet

Nem feledünk

Ez a föld a tied,
ha elmész visszavár

A CSUROGI TÖMEGSÍR HELYÉN FELÁLLÍTOTT KERESZTEK, ÉS A MEGEMLÉKEZÉSEK TÖRTÉNETE

„Számomra és azok számára, akik minden évben ott vannak a megemlékezésen Csurogon, nem a számok a fontosak, hanem az, hogy azon a helyen ahova valamikor a döögöket dobálták, oda dobálták az ártatlanul kivégzett magyarokat is, ezzel is megalázva őket. Bár a csontjaikat már eltüntették, de a szereteteinknek nem csak csontjuk volt, hanem szívéük is, és a szívéük mégis csak ott porladt el. Ezért emlékezünk meg minden évben 1994 óta ezen a helyen. Ezek az ártatlanul kivégzett emberek mindannyiunk áldozata kell, hogy legyen, nem csak a hozzátartozóké.” (Részlet Teleki Júlia könyvéből)

1994-ben a szomorú esemény ötvenedik évfordulója alkalmából, Teleki Júlia, mint tartományi képviselő engedélyt kért, hogy megemlékezessen Csurogon a sintérgödörnél az ártatlanul kivégzett magyarok tömegsírjánál... Engedélyt nem kapott, de 1994-ben felállították az első keresztet.

2002 októberében, mint tartományi képviselő a saját felelősségére, kőből készült emléktáblát tett a helyszínre engedély nélkül. Az AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG 1944/45 feliratú hatalmas kőtömböt egy héten belül ledöntötték. November elsejére, halottak napjára újra felállították és megemlékeztek ártatlan áldozataikról.

A megemlékezésen először volt jelen a Vajdasági Képviselőház szerb ajkú alelnöke, aki fejet hajtott az ártatlanul kivégzett magyarok előtt. Harmadnapra a vandálok újra ledöntötték, és ezúttal kalapáccsal szétverték, hogy ne lehessen újra felállítani.

A következő években ismét elhelyezték a Légyvári Sándor bácsföldvári asztalos mester által készített újabb – 17 év alatt 18 – keresztet.

2006. április 17-én meghozták a rehabilitációról a törvényt.

2006. április 19-én döntöttek le az előző évben felállított kereszt.

„Hatvan év után végre meghozták a rehabilitációról a törvényt, amit már nagyon régen vártunk. Azonban ez a törvény csak azokra érvényes, aki egyénileg kéri a rehabilitációt a hozzátartozójukért vagy önmagáért. A háborús bűnösséget az összes csurogi, zsablyai magyarra hozták meg, kollektív bűnösnek kiáltottak bennünket, most mégis egyénileg kell kérni és majd a bíró »jó akaratától« függően veszik le rólunk ezt a terhet.” Teleki Júlia

2006. október 29-én egy újabb kőtáblát állítottak fel a következő felirattal: **KŐBE VÉSETT FÁJDALOM.** Ezen a megemlékezésen részt vett Dr. Becsey Zsolt EU parlamenti képviselő és Egeresi Sándor, Vajdasági Képviselőház alelnöke.

2009-ben az első autóbuszos zarándoklat szerveződött helyszínre, koszorúzott minden délvidéki párt delegáltja, jelen volt Becsey Zsolt és Egeresi Sándor a vajdasági parlament elnöke.

2010. október 30.-án Ékes Ilona parlamenti képviselő a FIDESZ frakció nevében koszorúzott, Korsós Tamás szabadkai főkonzul is beszédet mondott. A délvidéki pártok képviselői és Egeresi Sándor a vajdasági parlament elnöke is elhelyezte az emlékezés koszorúját.

2011. januárjában döntöttek le a 2009. óta sértetlen keresztet.

2011. május 15-én újra (engedély nélkül) felállították a fakeresztet.

KRSTOVI POSTAVLJENI NA MESTU MASOVNE GROBNICE U ČURUGU I ISTORIJAT USPOMENA

„Za mene a i za one koji su svake godine prisutni na komemoraciji u Čurugu, nisu važni brojevi, nego to, da su na mestu na kojem su nekada bacali strvine, bacali takođe i nevine mađarske žrtve, ponižavajući ih i tim činom. Mada su im kosti već uklonili, naši voljeni nisu imali samo kosti već i srce, srce koje im se ipak tamo u prah pretvorilo. Zbog toga se od 1994. na ovom mestu svake godine sećamo. Ovi nevino pogubljeni ljudi trebaju biti žrtve sviju nas a ne samo njihovih rođaka.” (Odlomak iz knjige Julije Teleki)

1994., povodom pedesetogodišnjice žalosnog događaja, Julija Teleki je, kao pokrajinski poslanik, tražila dozvolu da održi komemoraciju kod šinterske jame na masovnoj grobnici nevino pogubljenih Mađara... Dozvolu nije dobila ali je 1994. podignut prvi krst.

Oktobra 2002. je, kao pokrajinski poslanik, na vlastitu odgovornost, bez dozvole, na tom mestu postavila spomen-ploču izrađenu od kamena. Ogromnu kamenu gromadu sa natpisom „ZA ONE KOJIMA NISU ZVONILA ZVONA 1944-45.” srušili su u roku od nedelju dana. Prvog novembra, na Dan mrtvih, ponovo su je postavili sećajući se na svoje nevine žrtve. Po prvi put je na komemoraciji bio prisutan i potpredsednik vojvođanskog poslaničkog doma, srpske nacionalnosti, koji se tom prilikom poklonio nevino pogubljenim Mađarima. Nakon tri dana, vandali su je ponovo srušili i ovaj put razbili i čekićem, kako više ne bi mogla biti ponovo postavljena. Narednih godina ponovo su postavljeni novi krstovi – za 17 godina 18 krstova – svi rad stolarskog majstora Šandora Legvarija iz Bačkog Gradišta.

17. aprila 2006. donešen je Zakon o rehabilitaciji.

19. aprila 2006. srušen je krst podignut prethodne godine.

„Konačno, nakon 60 godina, doneli su zakon o rehabilitaciji, koji smo tako dugo čekali. Ali ovaj zakon odnosi se samo na one koji individualno traže rehabilitaciju za svoje rođake ili za sebe. Krivica za ratne zločine proglašena je za sve Mađare iz Čuruga i Žabljaka, nad nama je izrečena kolektivna krivica pa ipak, sad pojedinačno moramo podnositi zahteve a sudija će, zavisno od „dobre volje” ovaj teret skinuti s nas.” Julija Teleki

29. oktobra 2006. podignuta je nova kamena ploča sa sledećim natpisom: **U KAMEN UKLESAN BOL.** Ovoj komemoraciji prisustvovao je dr. Žolt Bečei, poslanik u Evropskom parlamentu, i Šandor Egereši, potpredsednik vojvođanskog poslaničkog doma.

2009. organizovano je prvo hodočašće autobusima na mesto događaja, predstavnik svake stranke iz južnih krajeva je postavio venac, prisutni su bili Žolt Bečei i Šandor Egereši, predsednik vojvođanskog parlamenta.

30. oktobra 2010. , Ilona Ekeš, parlamentarni poslanik, postavila je venac u ime frakcije FIDES-a, a govor je održao i Tamaš Koršoš, subotički glavni konzul. Vence sećanja postavili su i predstavnici stranaka iz južnih krajeva kao i predsednik vojvođanskog parlamenta, Šandor Egereši.

Januara 2011. srušen je krst, neoštećen od 2009. do tad.

15. maja 2011. drveni krst je ponovo podignut (bez dozvole).

Kendik Géza építész
csurogi emlékhely
terve